

NÉHER DÓRA

A szimbolikus büntetőjog mint kriminálpolitikai tendencia Magyarországon

ABSTRACT

The topic of symbolic legislation and symbolic criminal law is less researched in Hungary. The issue of symbolic legislation and symbolic criminal law in particular raises serious theoretical and practical problems. Criminal legislation must not only serve to protect society, but also to ensure that punishments are necessary, proportionate and in accordance with the principles of the rule of law.

Symbolic legislation, in which the rules of criminal law convey a social message rather than aiming at real practical application, can be problematic if the legislator has no intention of applying the law and is guided only by political intentions or a sense of social security.

The symbolic nature of criminal law does not necessarily conflict with the legislator's objectives, provided that it is not merely an empty, formal provision but reflects the substantive content of the legal norms. Taking into account fundamental legal principles such as necessity, proportionality, and the rule of law, symbolic nature can be seen as positive if it serves a substantive purpose of criminal law-making and is not merely aimed at achieving social tranquillity or political ends.

Keywords: symbolic criminal law ■ criminal policy ■ ultima ratio ■ principles
■ punitiveness ■ criminalisation

I. BEVEZETÉS

A jóléti kriminálpolitika válságát követően erőteljes ártrendeződés indult meg a bűnözésről és a bűnözéskontrollról való gondolkodásban. Az 1980-as évektől új kriminálpolitikai tendenciák fejlődtek ki, és ezt az időszakot a kriminológia gyakran a büntetőfordulat (*punitive turn*) vagy az „új punitivitás” kifejezéssel is illeti. A büntetőfordulat lényege a punitivitás szintjének megemelkedése a kriminálpolitikában. A punitivitás egy olyan szemléletmód, amely a társadalmi problémáknak a kezelését

elsősorban a büntető, fegyelmező és kontrolláló eszközöktől várja.^[1] Ezen tendencia legfőképp az USA kriminálpolitikai gyakorlatában figyelhető meg, továbbá Európában, különösen Nagy-Britanniában is jól érzékelhető.^[2]

A büntetőfordulat további lényeges eleme a formális kontroll, mely nemcsak közvetlen kriminalizációval történhet meg, hanem például a szabálysértési jog vagy a közigazgatási jog büntető jellegének erősítésével. A büntetőfordulat Hörnqvist szerint egy kettős folyamat, melyben a büntetőjog felfelé és lefelé zajló terjeszkedését figyelhetjük meg. A felfelé terjeszkedés elsősorban a terrorizmus-sal összefüggő jogalkotásban, illetve az absztrakt veszélyeztető cselekmények fokozott büntetőjogi értékelésében jelenik meg.^[3] A lefelé terjeszkedés pedig többek között a zéró tolerancia koncepciójában jelenik meg, és keményen fellép a korábban még a büntetőjog határterületeinek sem számító cselekményekkel szemben. E körben gondolhatunk például a kábítószer-fogyasztással összefüggő cselekmények kriminalizálására.^[4]

II. A SZIMBOLIKUS JOGALKOTÁS FOGALMI JELLEMZŐI A NÉMET SZAKIRODALOM ALAPJÁN

A szimbolikus jogalkotás, valamint a szimbolikus büntetőjog témaköre hazánkban kevésbé kutatott területnek minősül. Bár ezen fogalmak ismertek a magyar jogtudomány művelői körében, azonban azokra ritkán hivatkoznak, illetve, ha mégis, azokat nem egységes jelentéstartalommal használják.^[5] Meglátásom szerint a szimbolikus jogalkotás és a szimbolikus büntetőjog fogalmát kiemelten fontos tisztázni, hiszen ezen terminusok jelentős mértékben meghatározzák napjaink jogalkotását.

A 2000-es évek elején kérdésként merült fel, hogy a szimbolikus jogalkotás nem tekintendő-e alkotmányellenesnek. Führt a német alaptörvény egyes rendelkezései mellett a büntetőjogban megjelenő ún. „látszattörvényhozást” is a szimbolikus jogalkotás jelenségébe sorolja. Führt ezen kriminálpolitikai tendenciát „placebo-törvényhozás”, valamint „politikai csalás” elnevezésekkel illeti, utalva arra, hogy ezen jelenség során a megszólított címzetteket politikai előny szerzése érdekében félrevezetik, és szabályozás látszatát keltik, mivel már előre tudható, hogy a norma hatástalan.^[6]

[1] Kriminologia.hu: Elrettentés vagy keménykezü politika? Felvetések az elrettentés kriminálpolitikai szerepéről egy empirikus kutatás kapcsán.

[2] Mersz.hu: Kriminológia. A „büntetőfordulat” elmélete.

[3] Korinek, 2015, 29.

[4] Mersz.hu: Kriminológia. A „büntetőfordulat” elmélete.

[5] Skoda, 2018, 173.

[6] Führt, 2003, 5.

Hegenbartht szerint „függetlenül a szabályozás tartalmától, már önmagában az élet valamely területének szabályozása azzal a lehetőséggel kecsegtet, hogy az állami cselekvőképességbe vetett bizalmat erősíti. Ily módon a jogalkotásnak az intézményi mellett mindig van egy »szimbolikus« funkciója is, konkrétan az, hogy az átfogó állami gondoskodás benyomását kelti.”^[7] Meglátásom szerint a szabályozás iránti társadalmi váagnak eleget tevő jogalkotás önmagában még nem elegendő a szimbolikus jog létének megállapításához, azonban, amennyiben a jogalkotó szándéka csakis ezen kíváncsi kielégítésére irányul, már megállapítható a norma szimbolikus jellege, feltéve, hogy a gyakorlati alkalmazásra irányuló szándék hiányzik a jogalkotó részéről, valamint a gyakorlati alkalmazására nem is kerül sor.

Newig szerint a „szimbolikus jogalkotást úgy lehetne definiálni, mint az olyan jogalkotást, melyet az alacsony szintű jogi-ténybeli hatékonyság, viszont magas szintű politikai-stratégiai hatékonyság jellemez”. A szimbolikus jogalkotás megjelenési formájának nevezi az „alibi-törvényeket”, melyek önmagukban valamely jogviszony szabályozásának ténye által demonstrálják az állampolgárok felé a politikai cselekvési akaratot, „anélkül azonban, hogy a helyzet megváltozásához ténylegesen hozzájárulnának”.^[8] Newig erre példaként az 1995-ben kibocsátott ún. „Özontörvényt” említi, melyről már megalkotásakor tudható volt, hogy az ózonszennyezés érdemi csökkentésének elérésére nem volt alkalmas, és a gyakorlatban semmilyen hatást nem váltott ki, csak a „népakarat megnyugtatására szolgált”.

Newig gondolatai alapján tehát felvethető a kérdés, hogy a jogalkotót a jogszabályalkotás során milyen motiváció vezérli. Amennyiben a jogalkotó által elérni kívánt hatás kizárólag politikai cél elérésére irányul (például a lakosság megnyugtatása, erődemonstráció), abban az esetben szimbolikus jog keletkezik.

III. A SZIMBOLIKUS BÜNTETŐJOG JELLEMZŐI

A „szimbolikus büntetőjog” kifejezés a német szakirodalomban már az 1980-as évek óta jelen van, melyet „túlnyomórészt a büntetőjog erőteljes kritikájaként” használtak. A büntetőjog modernizálásának folyamata és elemzése már az 1990-es évektől foglalkoztatta a német jogtudományt. Hassemer a klasszikus büntetőjoggal szembeállította modern büntetőjogot. A modern büntetőjog jellemzőjének a jogtárgy védelmének, a megelőzésnek és az eredményorientáltságnak az előtérbe kerülését tekinti, melyben a büntetőjog ultima ratio jellege háttérbe szorul, és az a társadalmi problémák megoldásának elsődleges eszközevé lép elő. Hassemer már az 1990-es évek elején úgy gondolta, hogy bár elemzése

[7] HegenBarth, 1981, 201.

[8] Rechtssoziologie.info: Symbolische Gesetzgebung zwischen Machtausübung und gesellschaftlicher Selbsttäuschung.

a német büntetőjog modernizálásának tulajdonságait mutatta be, azok azonban más, fejlett, kodifikált büntetőjogi rendelkezésekkel bíró európai országokban is érvényesek lehetnek.^[9]

Jasch leplezetten és nyíltan is megjelenő szimbolikus büntetőjognak tartja azokat a tényállásokat, melyek esetében tapasztalatból tudható, hogy a büntetőjogi rendelkezés eleve hatástalan marad, megelőző funkcióját nem tudja ellátni. Jasch ide sorolja elsődlegesen például a környezetvédelem terén megalkotott büntetőjogi tényállásokat, melyek álláspontja szerint alkalmatlanok a kitűzött cél, azaz a környezet védelmére, továbbá a kábítószer-kereskedelem megakadályozását célzó törvényi tényállásokat is hiábavalónak tarja. A szerző szerint ezen esetekben azért beszélhetünk szimbolikus büntetőjogról, mert aggályos, hogy valóban a büntetőjog-e a leghatékonyabb eszköz a szociális-gazdasági-politikai értelemben véve is nagyon szerteágazó problémák megoldására. Tisztán, rossz értelemben vett szimbolikus büntetőjogi normáknak a szerző ugyanis azokat a jogszabályokat tartja, melyeknek tényleges preventív funkciójuk soha nem is volt, hiszen a jogalkotó a büntetőjogot csak felhasználta arra, hogy politikailag kívánatos vagy szükséges problémamegoldó kvalitást bizonyítson. Ebben látja a szerző a büntetőjog szimbolikus jellegének legnagyobb veszélyét, még akkor is, ha a jogalkotó arra hivatkozik, hogy hosszú távon a szabályozás képes a lakosság gondolkodását megváltoztatni.^[10]

Fontos jellemzője továbbá a szimbolikus büntetőjognak, hogy erkölcs- és értékvédelmi funkciót lát el, amelybe azok a jogszabályok, jogi rendelkezések tartoznak, amelyek tényleges szabályozó funkcióval nem rendelkeznek, hanem valamely érték absztrakt védelmét szolgálják. A büntetőjogi jogalkotásban a szimbolikus elem a Ramsay által megfogalmazott másodlagos funkcióban érhető tetten, azaz, amikor a büntetőjogi szabályozás a regulatív funkciót meghaladón értékvédelmi jelentéstartalmat közvetít.^[11]

A szimbolikus büntetőjognak elsődlegesen negatív értelemben tulajdonítanak jelentőséget, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni a tényt, hogy a büntetőjognak van egy általános szimbolikus szerepe is. A német szövetségi alkotmánybíróság is megállapította, hogy minden büntetőjogi norma „az általa büntetett magatartás társadalmi-etikai értékítéletét tartalmazza”. E körbe sorolhatók azok a bűncselekmények, amelyek valamilyen szimbolikus értéket, nemzeti és politikai szimbólumokat védenek, továbbá, amelyek elkövetési tárgya szimbólum. A német jogirodalomban található egy széles körben elfogadott klasszifikáció a szimbolikus büntetőjog-alkotásra. Ide tartoznak a jogalkotási értéknilyilatkozatok (terhességmegszakítás / magzatelhajtás); a morális-felhívó jellegű törvények (környezetvédelmi büntetőjog, amelynek célja, hogy a tilalmak révén az embereket ökológiai érzékenységre „nevelje”); a jogalkotó pótlólagos reakciói mint „alibi-” és válságtörvények (a terrorizmus elleni küzdelemre

[9] Skoda, 2018, 176.

[10] Skoda, 2018, 176-177.

[11] Németh, 2020, 112.

vonatkozó törvények, amelyek célja, hogy csökkentsék a közvélemény félelmét és felháborodását); valamint a büntetőjogi generálklauzulák.^[12]

IV. A SZIMBOLIKUS BÜNTETŐJOG MEGJELENÉSI FORMÁI MAGYARORSZÁGON

Hazánkban az utóbbi éveknek a gyakorlati kriminálpolitikáját jelentősen meghatározza a szimbolikus büntetőjog-alkotás, valamint a punitivitás újjáéledése. A német jogirodalomban már jól ismert tendenciát hazánkban Nagy Ferenc munkássága tette ismertté, „amely – egyebek mellett azzal jellemezhető, hogy egyrészt a büntetőjog hatókörének kiterjesztése valósul meg, másrészt a büntetőjog által elérhető magatartás-irányító hatás és eredmény túlértékelése következik be. A két faktor együtthatása jelentős deficithez vezet a tényleges jogtárgyvédelem tekintetében anélkül, hogy a jogalkotó ezt a védelmi deficitet tudomásul venné. Vagyis a törvényhozó a valódi problémát meg sem próbálja orvosolni, a problémakezelés kimerül az eszkalálódó punitivitás és szigor kíséretében a szimbolikus jellegű büntetőjogi szankció(k) előírásában.”^[13] Nagy megfogalmazása szerint „a szimbolikus büntetőjog általában erősen absztrahált jogtárgyakkal dolgozik, amelyeknek konkrét célszerű és tényleges védelme alig realizálható. A jogtárgy-csorbitásoknak nem több és nem jobb védelméről van szó, hanem a társadalomban meglévő szubjektív bizonytalanság védelméről.”^[14]

Magyarországon 2010-től van jelen ezen új büntetőpolitika,^[15] mely a gyakori jogszabály-módosításokban ölt testet. Lévy szerint „2010-et követően a büntetőpolitika tekintetében a parlamenti pártok konszenzusáról nem beszélhetünk. Megváltozott a büntetőjog-alkotás, kodifikáció korábbi rendje, a büntetőjog-alkotásból lényegében kimaradt az egyetemi, kutatói szféra, a büntetőpolitika jelentős mértékben veszített szakmai jellegéből.”^[16]

Mindezek alapján célszerűnek tartom, hogy a magyar jogrendszerben, az utóbbi bő egy évtizedben ténylegesen testet öltött büntető rendelkezéseket vizsgáljam, annak érdekében, hogy választ kapjunk arra a kérdésre, hogy a fentiekben tárgyalt absztrakt fogalmak a gyakorlatban miképp is jelennek meg. Az alábbiakban – a terjedelmi korlátokat is figyelembe véve exemplifikatív jelleggel – a magyar büntetőkódexben található egyes különös részi tényállások, valamint a szabálysértési törvény egy szimbolikus rendelkezésének ismertetésén keresztül teszek kísérletet a szimbolikus büntetőjognak mint kriminálpolitikai tendenciának a bemutatására.

[12] Botos, 2023, 171.

[13] Nagy, 2019, 265.

[14] Nagy, 266.

[15] Lévy, 2020, 167.

[16] Lévy, 2020, 168.

1. Nemzeti jelkép megsértése

334. §: „Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”^[17]

A Btk. 334. §-a esetében az eredeti törvényszöveget a jogalkotó 2014. január 1. napján módosította, és bekerült a szövegbe védendő jogtárgyként a Szent Korona is. A törvényi indokolásból tudható, hogy mivel a rendelkezések addig csak szimbolikusak voltak, tehát nem érvényesültek, szükséges volt a tényállást pontosítani, mivel „az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy a tényállás a nyomozó hatóságok felkészületlensége és szakmátlan jogértelmezése miatt nem tölti be a jogalkotói szándékban jelzett eredeti elvárást. Ennek alapján indokolt annak egyértelműsítése, hogy a művészek beállított, lealacsonyító ábrázolási módokkal – amelyek a védett jogtárgyak által hordozott értékeket sértik – is megvalósításra kerül a bűncselekmény törvényi tényállása.” A módosítás azt mutatja, hogy a törvényhozó nem elégedett meg egy „szimbolikus aktussal” a jogtárgy védelme érdekében, hanem nagy hangsúlyt fektetett annak tényleges érvényesülésére is.^[18]

2. A rémhírterjesztés tényállása

A koronavírus-járvány hatalmas kihívást jelentett, és kihatott a büntetőjog-szabály-alkotásra is. A járványhelyzet idején megsokasodtak a koronavírussal összefüggő valótlan tényállítások, amire a jogalkotónak is reagálnia kellett, így módosította a rémhírterjesztés tényállását. A pandémia során gyakoriak voltak a COVID19-cel kapcsolatos hamis tényállítások, melyek nem maradhattak reakció nélkül. Erre tekintettel, a jogalkotó módosította a Büntető Törvénykönyvben a rémhírterjesztés tényállását, melyet komoly kritikával illettek, hiszen a szólásszabadság aránytalan korlátozását látták benne. A tényállás módosításának következtében megnövekedett a rémhírterjesztés miatt indított büntetőeljárások száma,^[19] azonban az ügyek számottevő többsége a bírósági szakba már nem jutott el.

337. § (1): „Aki közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt a közveszélylyel összefüggésben olyan valótlan tény vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely a közveszély színhelyén alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

[17] Btk. 334. §.

[18] Skoda, 2018, 184.

[19] Botos, 2023, 169.

(2) Aki különleges jogrend idején nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tényt vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”^[20]

A szimbolikus büntetőjogi tényállásra jellemző, hogy egy kialakult társadalmi problémát – mint jelen esetben például koronavírus-járványt – elsődlegesen a büntetőjog eszközrendszerével szándékozik megoldani. Ennek következményeképp eddig ismeretlen fogalmak kerülhetnek bevezetésre, amelyeknek a büntetőjog alapelveinek való megfelelése vitatható. Mindez a probléma megmutatkozik a rémhírterjesztés tényállásánál. Amint a fentiekben ismertetésre került, a szimbolikus büntetőjogi tényállásra jellemző, hogy az gyakorlati alkalmazás nélkül marad. Ezen ismerv a rémhírterjesztés esetében is megfigyelhető, tekintettel arra, hogy a homályos, valamint az eddig ismeretlen tényállási elemeket a jogalkalmazók nem tudták megfelelően értelmezni.^[21]

A rémhírterjesztés tényállásra vonatkozásában az indítványozó az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CL. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 26.§ (2) bekezdése alapján alkotmányjogi panaszt terjesztett elő. Kérte az Alkotmánybíróságtól annak megállapítását, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 337. § (2) bekezdése ellentétes az Alaptörvény B) cikkének (1) bekezdésével (jogállamiság elve, különös tekintettel a normavilágosságra), az I. cikk (3) bekezdésével (szükségesség-arányosság elve), a IX. cikk (1) bekezdése (szólásszabadság) és a XXVIII. cikk (4) bekezdése (*nullum crimen sine lege certa*) rendelkezéseivel, és ezért semmisítse meg azt. Az Alkotmánybíróság az indítványt a tartalma szerint bírálta el.

A 15/2020. (VII. 8.) AB határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a bírói gyakorlatra tartozik annak meghatározása is, milyen elkövetési mód, vagyis milyen cselekmény alkalmas arra, hogy az a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa. Sem a védekezés eredményessége, sem az akadályozás, sem a megghiúsítás nem eleve értelmezhetetlen tényállási elem.”^[22] Hasonlóan homályos fogalom a rémhírterjesztés első alapesetében szereplő alkalmassági kritérium is. Ahhoz, hogy a jogalkalmazási gyakorlat fejlődni tudjon, szükséges lenne, hogy vádemelésekre kerüljön sor, hogy a bírói gyakorlat érdemben tudjon foglalkozni a tényállási elemek értelmezésével. Az esetek többsége ugyanis nem jut el a bírósági szakig. Mindez igazolja a tényállás szimbolikus jellegének azt a részjellemzőjét, hogy a bűncselekmény alkalmazás nélkül marad.^[23]

[20] Btk. 337. §.

[21] Botos, 2023, 183.

[22] 15/2020. (VII. 8.) AB határozat.

[23] Botos, 2023, 183.

3. Hajléktalanság kriminalizálása

Az Alaptörvény hetedik módosítását követően – mely kimondja az életvitelszerűen való közterületen tartózkodás tilalmát –, a jogalkotó megalkotta a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs.tv.) a 178/B. §-t, amelynek (1) bekezdése kimondja: „Aki életvitelszerűen közterületen tartózkodik, az szabálysértést követ el”.^[24] Léway szerint jelen esetben „egy szociális probléma kriminalizálásáról van szó, amelyet az államnak a szociális igazgatás, a szociális ellátás eszközével és nem büntetéssel, a szabálysértési jog hatókörének kiterjesztésével kellene kezelni”.^[25]

Amint Jasch a környezetvédelem vagy a kábítószer-kereskedelem területén alkotott büntetőjogi tényállásokat alkalmatlannak tartja a társadalmi probléma kezelésére, úgy a hajléktalanság kriminalizálásánál is felmerül a kérdés, hogy a szankcionálás-e a legideálisabb megoldás ezen összetett probléma kezelésére. Meglátásom szerint a hajléktalanság szabálysértéssé való nyilvánítása esetében a Jasch szerinti tisztán, rossz értelemben vett szimbolikus normával állunk szemben, hiszen az megelőző funkciót nem tud betölteni, csupán szimbolikus jelentőségű állami reakció mutatkozik meg benne, azonban, az ultima ratio elvét szem előtt tartva, más eszközökkel szükséges fellépni a hajléktalanság visszaszorítása érdekében.

V. HATÁRZÁRRAL KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK

Napjaink globális próbatételei között tartjuk számon a migráció következményeit és hatásait. Magyarország 2012-es Nemzeti biztonsági stratégiájában a hazánkat érintő biztonsági fenyegetések, kockázatok tételes felsorolásakor a migráció a több mint tucatnyi potenciális veszélyforrás között még az utolsó előtti helyen szerepelt.^[26]

Az irreguláris migrációhoz kapcsolódó bűncselekmények magához a bevándorlás irreguláris formájához kapcsolódnak. Az államhatár jogellenes átlépésével, valamely ország területén engedély nélkül vagy tiltó bejegyzés ellenére megvalósuló tartózkodással, illetve az ezekhez történő, más személy általi segítségnyújtással összefüggő magatartások tartoznak ide. Ilyen deliktum például az embercsempészség, valamint a jogellenes tartózkodás elősegítésének bűncselekménye.^[27] Az államhatár tiltott átlépéséhez kapcsolódó jogsértések közül az embercsempészség a meghatározó, mely a folyamatosan növekvő irreguláris migrá-

[24] Szabs. tv. 178/B. §.

[25] Léway, 2020, 171.

[26] Deák – Gáspár – Háncs – Révai, 2016, 5.

[27] Hautzinger, 2016, 181.

cióra épül.^[28] A szimbolikus jogalkotás megjelenik a még 2015-ben elfogadásra került, határárral kapcsolatos bűncselekmények körében.^[29] A határárral kapcsolatos bűncselekmények magyar kriminálpolitikai vívmánynak minősülnek, melyek a biztonsági határárral védelmén keresztül az államhatár védelmét biztosítják.^{[30][31]}

A „crimmigration, vagyis a bevándorlás kriminalizálásának folyamata kisebb vagy nagyobb mértékben minden országot érint, és ez alól nem kivétel az Európai Unió egyetlen országa sem”.^[32] Az állam más eszközök mellett a büntetőjog eszközeivel is fellépett a migrációs krízissel szemben. 2015-ben kezdődött meg a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 1401/2015 (VI. 17.) Korm. határozat alapján a határőrizeti célú ideiglenes kerítés (határárral) megépítése a magyar–szerb határon, a fizikai határőrzet érdekében. A jogalkotó jogi határárral is létrehozott, hiszen az egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXL. törvénnyel beiktatta a magyar jogrendszerbe az ún. határárral védelmével kapcsolatos tényállásokat, a határárral tiltott átlépését, a határárral megrongálását, valamint a határárral kapcsolatos építési munka akadályozását. A Btk. XXXIV. fejezete 2015. szeptember 15. napján ezen három, határárral kapcsolatos tényállással egészült ki, amely a 2014. évi illegális migrációs áradat okán a valóban kriminalizálást sürgető állapotban elengedhetetlen és indokolt volt. A Btk. indoklása szerint „az illegális migrációhoz kapcsolódó kriminalitás, e cselekmények közrendet és közbiztonságot fokozottan veszélyeztető volta igazolja, hogy akár a legszigorúbb közhatalmi eszközökkel, azaz a büntetőjogi szankcionálás útján is szembe kell szállni e jogellenes magatartások súlyosabb elkövetési alakzataival. Erre figyelemmel a Btk.-nak a közigazgatás rendje elleni bűncselekményeket tartalmazó fejezete kiegészül három új tényállással.” A határárral kapcsolatos kriminalizálás, bár indokoltnak tekinthető, a statisztikai adatok mégis azt mutatják, hogy 2017. évben csekély számban került sor ezen tényállások kapcsán a büntetőjogi felelősségre vonásra, ugyanis számuk 2018. I. félévének végére az első évben regisztrált bűncselekmények számának tizedére esett vissza.^[33]

Filó Mihály megfogalmazása szerint „a jogalkotó azt tartotta szem előtt, hogy a büntetőjog az értékek védelme mellett egyúttal értékeket is közvetít, a büntetőjog feladatát akként értelmezve, hogy az egyes jogi tárgyak védelme mellett a norma címzettjeinek alapvető orientálása is célként fogalmazható meg. Ebben az értelmezésben a büntetőjogi norma paternalista módon, szimbolikus üzenetet hordoz arról, hogy a jogalkotó a norma megalkotásánál kifejezésre juttatja

[28] Gaál, 2017, 75.

[29] Bartkó – Szomora, 2023, 10.

[30] Btk. 352/A. § 352/B. § 352/C. §.

[31] Bartkó – Borbély, 2020, 295.

[32] Lévy, 2017, 153.

[33] Botos, 2023, 186-187.

abbéli üzenetét, hogy a társadalom tagjait a társadalmi probléma felmerülése esetén nem hagyja magára.”^[34]

A büntetőjog alapvetően elrettentésre törekszik a generális prevenció révén, nehéz empirikusan megvizsgálni, hogy egy bűncselekménynek miért nincs gyakorlata, hiszen előfordulhat, hogy a generálpreventív hatás már a jogalkotás szintjén megvalósult, tehát eléri a büntető rendelkezés a megelőző funkcióját, hiszen a fizikai határzár léte, a büntetőjogi következmények alkalmazása, a börtönbüntetéssel való fenyegetettség visszatartó erővel bírhat az illegális bevándorlók körében is.^[35]

A negatív értelemben vett szimbolikus jelleg azonban mégis megjelenik az ezen bűncselekményekhez rendelt büntetési tételek túlzó jellegét figyelembe véve. A határzár megrongálása tényállásnak már az alapeseti büntetési tétele is 1–5 évig terjedő szabadságvesztés, valamint halálos eredményt okozó minősített eset elkövetője 10–20 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, mely megegyezik a szándékos emberölés minősített eseti megvalósulásának büntetési tételével. Jól látható, hogy túlzó szankcióról van szó, amely sem a kifejtett magatartás tárgyi súlyával, sem pedig a Btk.-ban található más, hasonló deliktumok büntetési tételével nem arányos,^[36] és melyben az ellenség-büntetőjog, mint kriminálpolitikai tendencia jellemzőit is megfigyelhetjük.

A határok átjárhatósága, a szabadságjogok kiteljesedése az európai uniós integráció kétségtelen vívmánya. Ám éppen ezeket a tényezőket használják ki a terroristák is, komoly dilemmát okozva a demokratikus államok vezetése számára. A terroristák akcióik megvalósítása révén nem szólíthatók meg a jog hagyományos eszközeivel, és nem kívánnak a támadott társadalom tagjai sem lenni, ezért a jognak sem hagyományos eszközökkel kell velük szemben fellépnie. Ennek köszönhetően új büntető tényállások kerülnek megalkotásra. Ezek az új tényállások, valamint az előrehozott büntetőjogi védelem érvényesítése a 2001-es eseményeket követően kerültek előtérbe az Európai Unióban. Ilyen új tényállás, új típusú elkövetési magatartás a hatályos Büntető Törvénykönyvben a terrorcselekmény elkövetésével való fenyegetés. Itt a jogalkotó gyakorlatilag azt az esetet rendeli büntetni, amikor az elkövető, vagy elkövetők a média vagy egyéb telekommunikációs eszköz, esetleg a világháló igénybevitelével terrorcselekmény végrehajtását helyezik kilátásba a jövőre nézve. Az elkövetési magatartás bevezetése a Büntető Törvénykönyvbe az „ellenség-büntetőjog” megteremtésének első állomásaként is felfogható. Ilyenkor a bűncselekmény elkövetője abban az esetben is büntethető, ha olyan elkövetés megvalósítását helyezi kilátásba, amelynek gyakorlati realizálása érdekében még semmilyen előkészítő cselekményt nem hajtott végre. A tényállás alapján egyértelműen látható, hogy a jogalkotó – összhangban az uniós iránymutatásokkal – azt az esetet kriminalizálja, amikor a tettes terrorcselekmény jövőbeni elkövetését helyezi kilátásba. A

[34] Filó, 2016, 226.

[35] Skoda, 2018, 187.

[36] Molnár, 2019, 64.

terrorcselekmény jövőbeni elkövetésére irányuló akarat sajátos kifejeződése.^[37]

Az ellenség-büntetőjogi kriminálpolitikai tendenciának a fő szempontja a veszélyelhárítás. Az ellenséges elkövetők esetében rendkívül súlyos büntetésre van szükség, amelyet – a polgári-büntetőjog tettarányos elvétől eltérően – az elkövető veszélyességéhez kell igazítani. Jakobs is elismeri, hogy az ellenség-büntetőjog rendkívül szélsőséges, ám úgy véli, indokolt esetben feltétlenül alkalmazandó.^[38]

VI. BEFEJEZÉS

A szimbolikus jogalkotás és azon belül a szimbolikus büntetőjog rendkívül sokrétű jelentéstartalmat hordozó, többoldalú megközelítést és vizsgálatot lehetővé tevő fogalom. Megfigyelhető, hogy a jogalkotó egyre inkább szakít a büntetőjogi beavatkozás végső eszközként való alkalmazásával, valamint a szükséges és arányos büntetés alkotmányos elvével is. Nem csoda tehát, hogy a társadalom a saját védelmi igényét büntetőjogi beavatkozással látja garantálhatónak, és ez az igényt az állam ki is elégíti.

Amíg sem a jogalkotó, sem pedig a jogalkalmazó nem veszíti szem elől azt a követelményt, hogy a felmerülő társadalmi problémákra a büntetőjog ultima ratio jellegét szem előtt tartva, a büntetőjog alkalmazása helyett vagy amellett más területen is megoldást keressen, addig a gyors, akár politikai előny szerzésére vagy a politikai pozíció megerősítésére is alkalmas jogalkotói döntés kifejezetten pozitív hatással is járhat az állampolgárok orientálása, a biztonságérzet növelése és normakövető magatartások kikényszerítése érdekében.

Mindazonáltal a büntetőjog ultima ratio jellegének értelmében a büntetőjognak nem feladata kizárólag a lakosság megnyugtatója, és nem lehet a jogalkotó eszköze sem, amelyek esetében már a jogalkotáskor hiányzik a gyakorlati alkalmazásra irányuló szándék, vagy annak lehetősége.

A büntetőjog a jogrendszer szankciós zárköve. Az ultima ratio elve alapján nincs helye olyan jogszabálynak, melynek a gyakorlati alkalmazására nem kerül sor, hanem az csupán a társadalom megnyugtatója, bizalmának erősítésére szolgál. Meglátásom szerint a szabályozás szimbolikus jellege nem szolgálhat a norma alapjául, hiszen a büntető rendelkezéseknek a tradicionális büntetőjogi alapelveknek is meg kell felelniük. Álláspontom szerint a norma szimbolikus jellegének lehet pozitív jelentéstartalma is, azonban csak abban az esetben, ha a szabályozás megfelel a büntetőjogi alapelveknek és az csupán a norma többlettulajdonsága, nem pedig kizárólagos jellemzője.

[37] Bartkó, 2015, 42.

[38] Jakobs, 1985, 751-785.

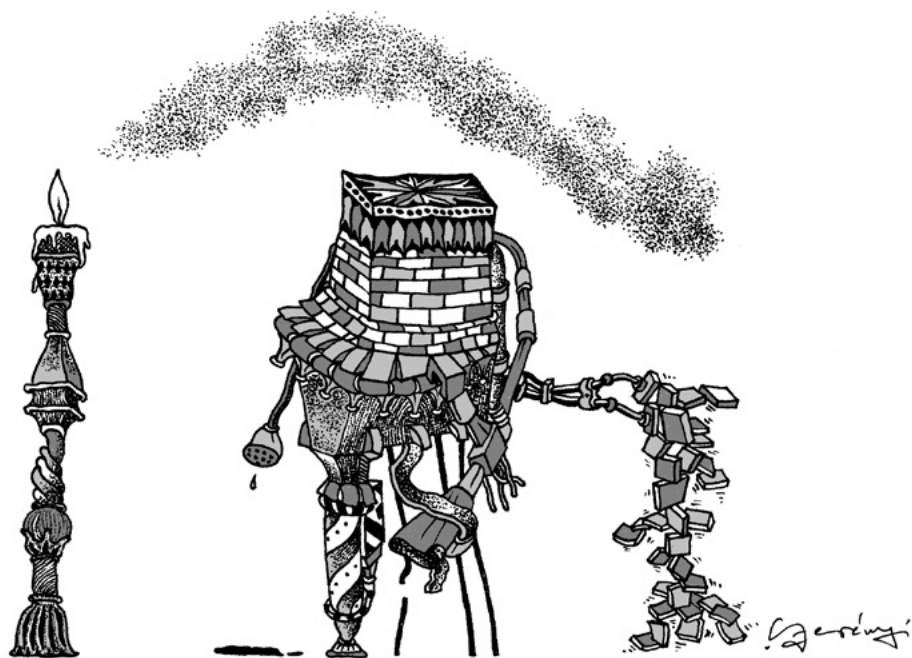
IRODALOM

- Bartkó Róbert (2015): A terrorcselekmény tényállásának értékelése az uniós követelmények tükrében. In: *Belügyi Szemle*. 2015/7–8. sz.
DOI: <https://doi.org/10.38146/bsz.2015.7-8.2>.
- Bartkó Róbert – Borbély Veronika (2020): Az irreguláris migrációt kísérő kriminalitások az Unióban. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. (Elérhető: <http://real.mtak.hu/113202/1/Az%20irregul%C3%A1ris%20migr%C3%A1ci%C3%B3t%20k%C3%AD-s%C3%A9r%C5%91%20kriminalit%C3%A1sok.pdf>. Letöltés ideje: 2024. június 27.).
- Bartkó Róbert – Szomora Zsolt (2023): A XXI. század kriminalizációs hatásainak normatív értékelése a hazai Btk. Különös részi rendszerében. In: *Jog-Állam-Politika. Jog- és Politikatudományi Folyóirat*. 2023/2. sz.
DOI: <https://doi.org/10.58528/jap.2023.15-2.3>.
- Borbíró Andrea (2018): Elrettenítés vagy keménykezü politika? Felvetések az elrettenítés kriminálpolitikai szerepéről egy empirikus kutatás kapcsán. In: *Krimológia*. 2018/7-8. sz. (Elérhető: https://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2018/krim78szamdr_borbi-ro_andrea_elrtettentes_vagy_kemenykezu_politika.pdf. Letöltés ideje: 2024. február 05.).
- Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévy Miklós (2019): *Kriminológia*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest. (Elérhető: *Kriminológia* - 25.4.1. A „büntetőfordulat” elmélete - MeRSZ. Letöltés ideje: 2024. április 12.).
- Botos Mihály Bálint (2023): Joggyakorlati helyzetkép a rémhírterjesztés tényállásáról Egy szimbolikus büntetőjogi tényállás gyakorlati alkalmazhatatlansága. In: *In Medias Res*. 2023/1. sz.
- Deák József – Gáspár Szabolcs – Háncs Tivadar – Révai Róbert (2016): A migráció rendészeti és egészségügyi aspektusai napjainkban. In: *Belügyi Szemle*. 2016/9. sz.
DOI: <https://doi.org/10.38146/bsz.2016.9.1>.
- Filó Mihály (2016): Jogpolitika és valóság: az uzsora a büntetőjog-elmélet tükrében. In: Filó Mihály (szerk.): *Tanulmányok az uzsoráról*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Führ, Martin (2003): Symbolische Gesetzgebung: Verfassungswiedrig? In: *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*. Vol. 1/2003.
DOI: <https://doi.org/10.5771/2193-7869-2003-1-5>.
- Gaál Gyula (2017): Az embercsempészet elleni fellépés a Határőrség erőivel, eszközeivel. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. 2017/XVIII. kötet.
- Hautzinger Zoltán (2016): Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. A Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozata, Budapest.
- HegenBarth Rainer (1981): Symbolische und instrumentelle Funktionen moderner Gesetzze. In: *Zeitschrift für Rechtspolitik*. Vol. 9/1981.
- Jakobs, Günther (1985): Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung. In: *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)*. 4. 97 Jahrgang.
DOI: <https://doi.org/10.1515/zstw.1985.97.4.751>.
- Korinek László (2015): A terrorizmus. In: *Belügyi Szemle*. 2015/7-8. sz.
DOI: <https://doi.org/10.38146/bsz.2015.7-8.1>.
- Lévy Miklós (2020): A szavazat maximalizáló büntetőpolitikáról. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 15. évf., 2020/1. különszám.
- Lévy Miklós (2017): Crimmigration avagy kriminológiai kutatások a bevándorlás kriminalizálásáról. In: Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. HVG-ORAC, Budapest.
- Molnár Erzsébet (2019): Dogmatikai határázár. Dogmatikai és kriminálpolitikai elemzés a határázárral kapcsolatos bűncselekményekről, In: *Állam- és Jogtudomány*. LX. évf., 2019/4. sz.

- Nagy Ferenc (2019): Reflexiók a jogállami büntetőjog helyzetéről. In: *Magyar Jog*. 2019/5. sz.
- Newig, Jens (2010): Symbolische Gesetzgebung zwischen Machtausübung und gesellschaftlicher Selbsttäuschung. In: Cottier, Michelle – Estermann, Josef – Wrase, Matthias (eds.): *Wie wirkt Recht?* Nomos Verlag, Baden-Baden. (Elérhető: <https://www.rechtssoziologie.info/literatur/upload1/jens-newig-symbolische-gesetzgebung-zwischen-machtausuebung-und-gesellschaftlicher-selbsttaeuschung/view>. Letöltés ideje: 2024. május 2.). DOI: <https://doi.org/10.5771/9783845225012-301>.
- Németh Imre (2020): A közerkölcs büntetőjogi védelmének indokoltsága és történelmi előképei a Kbt. rendszerében, In: *PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás*. 2020/3. sz. DOI: <https://doi.org/10.32575/ppb.2020.3.7>.
- Skoda Gabriella (2018): Aszimbolikus jogalkotás büntetőjogban. In: *Pro Futuro*. 2018/3. sz. DOI: <https://doi.org/10.26521/profuturo/2018/3/2909>.

JOGFORRÁSOK

- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- 15/2020. (VII. 8.) Alkotmánybírósági határozat.
- A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.

Szerényi Gábor grafikája